

KONUT MİMARİSİNİN DÖNÜŞÜMÜNÜ HALİDE EDİP ADIVAR'IN ROMANI 'AKİLE HANIM SOKAĞI' ÜZERİNDEN OKUMAK *

Merve AKDAŞ **, Şeniz ÇIKIŞ ***

Öz

Konut; bireylerin, ailelerin ve toplumların kurduğu sosyal ağlar ile şekillenen kolektif bir üründür. Türk konut tarihi yazınında ise konut genellikle fiziksel, ekonomik veya politik faktörler üzerinden incelenmiştir. Söz konusu durum, geçmişin tanıklarının ve somut materyallerin varlığını sürdürmemesi nedeniyle geçmişe ait sosyal verilerin toplanmasındaki güçlüğü ilişkilendirilebilir. Disiplinler arası bir çalışma yürütmek geçmişte kalan bir döneme ait sosyal verilere ulaşma fırsatı sunabilir. Geçmişin sosyal yaşamı hakkında oldukça önemli bilgiler içeren edebiyat, mimarlık alanına katkı sağlayabilecek disiplinlerden biridir. Edebi türlerden biri olan roman ise gündelik yaşamla ilgili ayrıntılar sunması ve birçok farklı konut örneğini içermesi yönüyle önemli bir kaynaktır. Evin içinde ve çevresinde gerçekleşen gündelik yaşam rutinlerinin izini sürmek, konut ve konutun dönüşümü hakkında önemli ipuçları sağlayacaktır. Bu görüşten yola çıkılarak, Halide Edip Adıvar tarafından kaleme alınan *Akile Hanım Sokağı* (2017) adlı roman incelenmiştir. Roman, İlhan Tekeli'nin (1996) öne sürdüğü ve konut mimarisinde etkili olduğunu savunduğu dokuz değişken üzerinden incelenmektedir. Romandan elde edilen detaylar, konut tarihi yazınıyla birleştğinde konut konusuna kapsamlı bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Konut; Konut mimarisi; Konut tarihi; Türk Edebiyatı; Halide Edip Adıvar

* 'Use of Literature in Understanding the Transformation of Domestic Architecture: Case of Istanbul Between 1908 and 1950' isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, merve.akdash@gmail.com, ORCID ID:0000-0002-3371-1656

*** İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, senizcikis@iyte.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2335-611X

UNDERSTANDING THE TRANSFORMATION OF DOMESTIC ARCHITECTURE THROUGH HALİDE EDİP ADIVAR'S NOVEL 'AKİLE HANIM SOKAĞI' *

Merve AKDAŞ **, Şeniz ÇIKIŞ ***

Abstract

Domestic architecture, the architecture of single or multiple dwellings, is a collective product shaped especially by social networks of individuals, families and societies. Contrary to this fact, the literature of housing history has usually limited the aspects affecting the dwelling to; physical, economic or politic factors. Reason for such state may be related to the difficulty in collecting social data about preceding eras, in which the witnesses and solid materials are not available. Conducting an interdisciplinary study may give the opportunity to reach social data of a previous period. Literature, which provides useful information about the social life of the past, is one of the disciplines that can contribute to the field of architecture. Novel, one of the literary genres, can be an important source since it contains many examples of domestic space offering details about everyday life. Tracing these daily routines, taking place inside and around the house provides important clues about housing and its transformation. Based on this view, this study aims to compile supportive information from Halide Edip Adivar's novel 'Akile Hanım Sokağı (2017)'. The transformation of domestic architecture in Istanbul, during 1950's is analysed basing on nine aspects suggested by İlhan Tekeli (1996). Combining the details captured from the novel with the literature of housing history, provides a comprehensive perspective to the housing subject.

Keywords: *Housing; Domestic architecture; Housing history; Turkish Literature; Halide Edip Adivar*

---

* This article is based on the thesis titled 'Use of Literature in Understanding the Transformation of Domestic Architecture: Case of Istanbul Between 1908 and 1950'

** Gazi University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, merve.akdash@gmail.com, ORCID ID:0000-0002-3371-1656

*** İzmir Institute of Technology, Faculty of Architecture, Department of Architecture, senizcikis@iyte.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2335-611X

GİRİŞ

Konut; fiziksel, sosyo-kültürel, ekonomik, politik ve benzeri birçok faktörle şekillenen bir yapı türüdür. Gündelik hayatla, dolayısıyla da sosyal yaşantıyla iç içe olan konutun özellikle bu etmenler üzerinden ele alınması oldukça önemlidir. Rapoport'a (1969) göre toplumun değerleri ve tercihleri üzerinde meydana gelen değişimler, toplumun gündelik yaşam rutinlerini etkileyerek konutun da değişip dönüşmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla toplumları etkileyen sosyo-kültürel gelişmelerin izini sürmek konut mimarisi hakkında birtakım ipuçları verecektir (Rapoport, 1969). Lawrence (1985) ise, bu savı tam tersi bir bakış açısıyla doğrulamakta ve konutun birçok sosyal kod içerdiğini, bu nedenle konutta meydana gelen değişimlerin sosyal yaşamdaki değişimlerin bir habercisi olduğunu savunmaktadır. Konutun, sosyo-kültürel etmenler ile sıkı bir ilişki içinde olduğu bu kadar aşikârken bu durumun konut tarihi yazınında nasıl bir karşılık bulunduğu sorusu çalışma kapsamında araştırılmış ve konut tarihi yazınında önceliğin, genellikle morfolojik, politik, ekonomik, teknik ve stilistik faktörlere verildiği görülmüştür (Yılmaz, 2018). Konutu ele alan çalışmalar birden fazla faktörden bahsetse de konut dönemlendirilirken genellikle belirli bir faktöre bağlı kalınmaktadır. Örneğin, Sedat Hakkı Eldem (1954, 1984) ve Doğan Kuban (1995, 1998) gibi isimler konutun geçirdiği dönüşümü, tipoloji yani fiziksel özellikler üzerinden ele alırken, Afife Batur (2005) siyasi gelişmeleri göz önünde bulundurmuş, Yıldız Sey (1998) ise konut politikaları üzerinden bir okuma yapmıştır. İnci Aslanoğlu (2010) ise konutu ekonomik faktörler üzerinden değerlendirmiştir. Bu örneklerden farklı olarak, Uğur Tanyeli (2005) konutu sosyo-kültürel açıdan ele alarak hane halkının aktiviteleri ve değişen mahremiyet anlayışı üzerinde durmuştur.

Mimarlık tarihi yazını (özelde konut tarihi yazını) genellikle yapı çevre üzerinden, lineer bir zaman anlayışıyla önemli yapıları konu edinirken, 20. yüzyılda Leopold von Ranke'ın modern tarihçilik anlayışına yöneltilen eleştiriler doğrultusunda, tarih anlayışında köklü bir değişim yaşanmış bu durum mimarlık tarihi disiplini de etkileyerek mimarlık tarihi yazınında sosyo-kültürel faktörlerin önem kazanmasına neden olmuştur. Özellikle, Lucien Febvre ve Marc Bloch tarafından 1929 yılında Fransa'da kurulan *Annales d'Histoire Economique et Sociale* isimli dergi, yeni tarih yazım anlayışını savunanları bir araya getirerek bir ekol oluşturmuştur. Çeşitli toplum bilimleri ile iş birliğini sağlayan bu ekolün önceliği, kronolojik tarih değil sorun ve birey odaklı bir tarih anlayışı olmuştur. Annales Okulu'nun öncü isimlerinden Fernand Braudel, daha önce tarih yazınında yer almayan sıradan insanların günlük hayatlarını konu alan çalışmalarıyla okulun tarih anlayışını yansıtan eserler vermiştir (Iggers, 2005). Sosyal disiplinleri tarih disiplinine dâhil eden bu yaklaşımlar konut tarih yazınına da etkilemiştir. Bu konuda öncü isimlerden biri olan Amos Rapoport, özellikle kültürün yapı çevre üzerindeki etkisine vurgu yapmıştır. Rapoport (1969) konutu şekillendiren ana etmenin sosyo kültürel faktörler olduğunu savunmuş ve Maximilien Sorre (1947) tarafından kullanılan *genre de vie* (yaşam biçimi)'nin beş maddesini; temel ihtiyaçlar, aile yapısı, kadının konumu, mahremiyet ihtiyacı ve sosyal ilişkiler olarak sınıflandırmıştır. Türk literatürüne baktığımızda; İlhan Tekeli'nin (1996), konutun betimlenmesinde her disiplinin farklı bir yaklaşım sergilediğini ancak konutu şekillendiren ve dönüştüren faktörlerin hepsinin birlikte ele alınması gerektiğini savunduğu görülür. Örneğin, sanat tarihi ve mimarlık tarihinin konutu fiziki niteliğiyle bir kültürel '*artifact*' olarak değerlendirirken antropolojinin, hane halkı ile konutu bir bütün olarak ele aldığını savunur. Bir diğer bakış açısı ise konutu yerleşme dokusunu ortaya çıkaran bir ünite olarak görmektir ki bu da kent tarihçisinin konuta yaklaşımıdır. Tekeli, tüm bu bakış açılarının birlikte ele alınmasıyla konutun çok yönlü betimlemesinin yapılabileceğini savunarak, konutu etkileyen on değişkenden bahseder (Tekeli, 1996). İlk değişken konutun fiziki özelliklerini kapsar ve konutun büyüklüğü, tipi, estetik nitelikleri ve benzeri faktörleri içerir. İkinci değişken konut içinde gerçekleşen yeme-içme, temizlenme, eğlenme, misafir ağırlama gibi gündelik faaliyetlerin gerçekleşme biçimi ve bunlar için gerekli araç ve gereçlerdir. Üçüncü değişken konutların bir araya gelerek oluşturduğu kentsel dokuyu ve topluluğu ifade eder. Dördüncü değişken konutun işlevinin ne olacağını belirleyen dış ilişkileridir. Yaşama ve çalışma alanlarının ayrışması ya da bir arada bulunması durumu, özel ve kamusal alan ayrımı bu değişkenin konusunu oluşturur. Beşinci değişken sınıfsal, ekonomik ve benzeri farklılıklardan doğan toplumsal katmanlaşmadır. Altıncı değişken, yapı teknolojisi ve malzemesidir. Yedinci değişken konutun iç ilişkiler sistemini ifade eden hane halkı büyüklüğü, kompozisyonu, aile içi iş bölümü gibi konuları kapsar. Sekizinci değişken ise konuta atfedilen anlam ve inançlardır. Bu değişkenin etkisi incelenen döneme göre farklılık gösterecektir, çünkü modern dönemle birlikte etkisi azalmıştır. Dokuzuncu değişken toplumun kurallar ve

alışkanlıklarını içermektedir. Son değişken ise konut ve yerleşmeye ilişkin yasal düzenlemelerdir. Türk konut tarihi yazınına bakıldığında bahsi geçen faktörlerden fiziksel özellikler, yasal düzenlemeler, yapı malzemesi ve teknolojisi gibi etmenler hakkında oldukça fazla bilgi yer almasına rağmen toplumun içerdiği sosyal ağlar, kültürel özellikler, toplumsal alışkanlıklardaki değişim, sosyal sınıflanma ya da tarih içinde yaşanmış önemli olayların bireyler ve toplum üzerindeki etkileri üzerine fazla durulmamaktadır (Tablo 1) (Yılmaz, 2018, s.16).

Tablo 1. Örnek olarak verilen kaynaklarda üzerinde yoğunlaşılan konular gösterilmektedir (**Kaynak:** Çalışma kapsamında yazarlar tarafından oluşturulmuştur).

ÖRNEKLER	Fiziksel Özellikler	Hanehalkı Aktiviteleri	Kentsel Doku	Konutun Dış İlişkileri	Toplumsal Katmanlaşma	Malzeme ve Teknoloji	Konutun İç İlişkileri	Anlam ve İnançlar	Toplumun Kural ve Alışkanlıkları	Yasal Düzenlemeler
S.H. Eldem: <i>Türk Evi: Osmanlı Dönemi</i> (1984), <i>Türk Evi Plan Tipleri</i> (1954).	•	-	-	-	-	•	-	-	-	-
D. Kuban: <i>Türk Hayatlı Evi</i> (1995), <i>Kent ve Mimarlık Üzerine İstanbul Yazıları</i> (1998).	•	-	-	-	-	-	-	-	•	-
İ. Aslanoğlu: <i>Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı; 1923-1938</i> (1980).	•	-	-	-	•	•	-	-	-	•
Y. Sey: <i>Cumhuriyet Döneminde Konut</i> (75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık İçinde) (1998)	-	-	-	-	•	-	-	-	-	•
A. Batur: <i>A Concise History; Architecture in Turkey During the 20th Century</i> (2005).	•	-	-	-	-	•	-	-	-	•
M. Sözen: <i>50 Yılın Türk Mimarisi</i> (1973), <i>Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi</i> (1996)	•	-	-	-	-	•	-	-	•	-
U.Tanyeli: <i>Istanbul 1900-2000; Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak</i> (2005)	•	•	-	-	-	-	•	-	-	-

Lefebvre 'nin belirttiği gibi toplumda meydana gelen sosyo-kültürel değişimler, o toplumun mimarisi üzerinde birtakım değişikliklere sebep olmaktadır (Lefebvre, 2014). Yaşamın önemli kısmının geçtiği mekân olma özelliğine sahip olan konut ise özellikle bu bağlamda ele alınmalıdır. Konutun şekillenmesinde sosyo-kültürel faktörlerin etkisi oldukça açıktır ancak *Zeitgeist*'i yani dönemin ruhunu anlamak adına veri elde etmek (Hegel, 2016), dönemin tanıkları hayatta olmadığı ve fiziksel çevre varlığını sürdürmediği için oldukça güçtür. Bu nedenle çalışma kapsamında yazılı kaynaklara yönelmiş ve edebiyatın mimarlığa katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

Türkiye'de mimarlık ve edebiyat ilişkisi üzerine çalışan önde gelen isimlerden biri Gürhan Tümer'dir. Tümer (1982), mimarlıkla bağlantılı disiplinlerin mimarlık alanına önemli veriler sunabileceğini, ancak mimarlıkla

bağlantısı olmayan disiplinlerin her iki alana da yeni bir bakış açısı kazandırması yönünden önemli olduğunu savunmaktadır. Edebiyatı, mimarlık alanına katkı sağlayabilecek bir disiplin olarak gören Tümer, bu sayede mimarın bakış açısının genişleyeceğinin altını çizmektedir. Tümer, *Mimarlık Edebiyat İlişkileri Üzerine Bir Deneme* isimli kitabında üç tez ortaya koymaktadır. Birincisi mimarlık 'dil'den faydalanmalıdır, ikincisi mimarlık yazarlar ve onların eserlerinden faydalanmalıdır, üçüncüsü ise mimarlık özellikle mimarlık disiplini içinde yer almayan yazarlardan ve onların mimari kaygılar içermeyen eserlerinden faydalanmalıdır. *İnsan-Mekân İlişkileri ve Kafka* adlı kitabını bu söylemini kanıtlamak adına yazan Tümer, kitapta bahsi geçen mekânlara mimari bir bakış açısıyla yorum getirmiştir.

Edebiyatı mimari bir bakış açısıyla ele alan pek çok eser vardır. Bunlardan biri David Spurr'un *Architecture and Modern Literature* (2012) kitabıdır. Spurr kitabında modern edebiyatta yer alan mimari formları yorumlayarak mimarlıkta ve edebiyatta yaratılan anlamların birbiriyle nasıl kesiştiğini ortaya koymaktadır. Edebiyatı araçsallaştıran bir diğer çalışma ise Carel Bertram'ın *Imagining the Turkish House: Collective Visions of Home* (2008) kitabıdır. Sıkça Türk edebiyatına atıflarda bulunan kitap geleneksel konutu anlamak için *Kiralık Konak* (1922), *Fatih Harbiye* (1931) gibi romanlardan örnekler vermektedir. Nevnihal Erdoğan ve Hikmet Temel Akarsu tarafından hazırlanan *Edebiyatta Mimarlık* (2016) kitabı edebiyatın tasarımcıya katkı sağlayacağı söylemiyle hazırlanmış ve mimarlıkla ilişkili edebi örneklerle yer verilmiştir. Mimarın ya da bir şehir plancısının, kentlerin son yıllarda kültürel açıdan karşı karşıya geldiği durumu anlayabilmesi için bir kültürel birikiminin olması gerektiğini ve bu şekilde değerli eserler üretebilecekleri savunulmaktadır. Örneğin, Ahmet Hamdi Tanpınar tarafından kaleme alınan *Beş Şehir* (1946) adlı eseri incelemenin mimari daha donanımlı kılarak onu teknik personel olmaktan kurtardığı ve mimara yaratıcılık, bilinç ve vizyon kazandırdığı ifade edilmektedir.

Edward T. Hall (1966) edebiyatı, bireylerin mekânı nasıl algıladıklarını anlamaya yarayan bir anahtar olarak nitelendirmektedir. Belli bir döneme ve topluma ait kolektif belleği yansıtmaya özelliğini taşıyan edebiyat kaynakları bu sayede mekânı değiştirip dönüştüren kilometre taşlarını da ortaya çıkarır ve mekâna dair çeşitli çağrışımlar içerir. Türk Edebiyatı, geçmişin gündelik yaşamı hakkında ipuçları içermesi sebebiyle başvurulabilecek disiplinlerden birisidir. Edebi türlerden, özellikle romanlar bireyi çevresiyle birlikte yansıtmaya, kullanıcının kendi döneminin mimari ürünlerini nasıl tükettiğini, nasıl algıladığını ve anlamlandırıldığını aktarması yönüyle, mimarlık çalışmalarında kullanılacak önemli kaynaklardandır (Uğraş, 2007). Mekân, roman yazarının temel sorunsalını oluşturmadığı için mekânı fiziksel özellikleriyle ele almak yerine çoğunlukla mekânın karakterlerle olan karşılıklı ilişkisini, karakter tarafından algılanan mekân konu edilir. Mekân ile karakter arasındaki karşılıklı ilişki bize *Zeitgeist* hakkında, mekânın fiziksel özelliklerinden daha çok bilgi sağlayacaktır. Ancak edebiyatın kurgusal bir yapıya sahip olduğu unutulmamalı ve metinler eleştirel bir gözle incelenmelidir (Silahsızıoğlu, 2007). Elde edilen bilgiler sorgulanmalı ve birden fazla kaynağın karşılaştırılmasıyla doğruluğu teyit edilmelidir (Yılmaz, 2018, s.16). Adivar gibi tanık olduğu dönemi kaleme alan yazarların sundukları verilerin gerçeği yansıtmaya ihtimali çok daha yüksek olmaktadır, dolayısıyla Akile Hanım Sokağı adlı romanın seçilme nedenlerinden birisi budur. Diğer bir neden ise, romanın mimari anlamda çoklu bir yapıya sahip olan bir dönemi ele almasıdır.

Roman, köyden kente yaşanan yoğun göçle birlikte kentlerin dokusunda meydana gelen değişimden hemen önceki dönemi, 1950'leri ele almaktadır. Çoklu yapıya sahip bu dönemde, geleneksel konutlar az da olsa hala varlığını sürdürmekte diğer taraftan ise modern dünyanın barınma şekli olan apartmanlar yükselmektedir. Bu döneme ait apartmanların taşıdığı anlam ve önem günümüzden farklıdır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlanan ilk apartmanlar genellikle varlıklı ailelere aittir. Geleneksel konutların yerine inşa edilen bu apartmanlar modern yaşamı temsil etmesi yönüyle bir prestij meselesidir. Katlarda genellikle aynı geniş aileye mensup çekirdek ailelerin ikamet ettiği bu aile apartmanları aslında geleneksel konuttan apartmana geçişte bir ara form oluşturmaktadır. Kimi zaman ise apartmanın sahibi olan aile, apartmanda yaşamayıp katların her birini farklı ailelere kiraya vermektedir. Değişen mahremiyet anlayışıyla gelişen bu kolektif yaşam, esas 1965'de çıkarılan kat mülkiyeti yasası ile yaygınlaşmıştır. 1950'lerden sonra apartmanlar artık prestij amaçlı değil kentin konut sorununa çözüm amaçlı üretilmişlerdir (Öncel, 2010).

Dönemin (1950'ler) ruhunu anlamak adına incelenen romanda yer alan metinler, Tekeli tarafından önerilen değişkenlerden dokuzu üzerinden değerlendirilecektir. Roman türünde, yasal düzenlemelere dair herhangi bir veriye rastlanması olası görülmediği için bu değişken kapsam dışı bırakılmıştır. Amaç analitik bir sonuca ulaşmaktan çok konuta ve kullanıcılarına dair farklı ilişki ağları yakalayıp, konut konusuna daha kapsamlı bir perspektiften bakmayı sağlamaktır.

Yazar Halide Edip Adivar ve Romanı Akile Hanım Sokağı Hakkında

Yazar, akademisyen ve aynı zamanda siyasetçi olan Halide Edip Adivar, 1882 yılında İstanbul'da doğmuştur. Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nden mezun olan Adivar, yazarlık kariyerine 1908 yılında başlamış ve özellikle kadın haklarıyla ilgili konulara değinmiştir. Türkiye'nin verdiği Milli Mücadele'de yer alarak birçok askeri unvan kazanan Adivar, savaş sırasında edindiği tecrübeleri yazılarına da aktarmıştır. Yönetimle anlaşmazlığa düştükten sonra 1917'de yurtdışına çıkmış ve 1939 yılına kadar İngiltere ve Fransa'da kalarak, bu tarihten sonra ülkesine dönmüştür. Türkiye'ye döndükten sonra İstanbul Üniversitesi İngiliz Filolojisi kürsüsünü kurmakla görevlendirilip bu kürsünün 10 yıl başkanlığını yürütmüştür. Kısa süren siyasi kariyerine Demokrat Parti'den istifa ederek son veren Adivar 1964'te yaşamını yitirmiştir (Çalışlar, 2011).

Onlarca roman kaleme alan hikâye, anı ve oyun türünde eserler veren Adivar'ın en bilinen eserleri *Ateşten Gömlek* ve *Sinekli Bakkal*'dir. Yaşar Kemal tarafından Türk edebiyatının şaheseri olarak tanımlanan *Sinekli Bakkal* romanı 1935-1936 yılları arasında 'Haber' gazetesinden yayınlanmasının ardından 1942'de kitap haline getirilir. CHP Sanat Mükafatı ödülünü alan roman, II. Abdülhamit döneminde Aksaray'da yer alan bir mahalleyi ele alması yönüyle dönemin gündelik yaşamına ışık tutar. Adivar'ın *Ateşten Gömlek* (1922) romanı kendisinin tanıklığını ve yaşanmışlıklarını içermesi yönüyle diğer romanlarından ayrılmaktadır. Kurtuluş Savaşı yıllarını anlatan eser dönemin sosyal ve siyasi yapısını realist bir bakış açısı ile dile getirmiştir. Yazarın Türk edebiyatında kadın psikolojisini anlatan ilk eser olarak bilinen romanı *Handan*, Adivar'ın mektuplardan derlediği bir eserdir. Eser, II. Meşrutiyet (1908)'ten sonra kadınların sosyal hayattaki yerlerini ve iç dünyalarını dile getirmektedir. Adivar'ın diğer önemli eserlerinden bazıları; *Kalp Ağrısı* (1924), *Vurun Kahpeye* (1926), *Sonsuz Panayır* (1946), *Tatarcık* (1939), *Kerim Usta'nın Oğlu* (1958) dur (Çalışlar, 2011).

Yazarın, 1957-1958 yılları arasında Hayat Mecmuasında yayımlanan *Akile Hanım Sokağı* adlı eseri ilk olarak 1958'de kitap haline getirilmiştir. Roman aynı mahallede yer alan, ancak farklı yaşamları konu edinen üç bağımsız bölümden oluşmaktadır. Laleli'de bulunan bu sokak, farklı konut tipolojileri içermekte ve 1950'lerle birlikte farklılaşan gündelik yaşamı yansıtmaktadır. Yazar, modern yaşam üzerine kurulan yeni ilişki ağlarını incelemiş ve özellikle kadınların özgürleşmesi, kuşaklar arası farklılıklar, giyimdeki değişimler ve modernizmin olumlu-olumsuz yönleri gibi konular üzerinde durmuştur. Bunu yaparken de konuyu toplumun farklı sınıflarını temsil eden kadın karakterler üzerinden ele almıştır.

Roman, Ankara'da yaşayan Nermin'in, amcasının Akile Hanım Sokağındaki konağına misafir olarak gelmesiyle başlar. Nermin, teyzesi tarafından batı kültürü ile büyütülmüş ve iyi bir eğitim almıştır. Çocukluğundan itibaren hep bir şeyler yazmayı isteyen Nermin'in ilgisini, diğer sokaklardan farklı bulunduğu bu sokak çekmiş ve sokağı gözlemleyip kaleme almaya karar vermiştir (Adivar, 2017, s.51). Özellikle ilgisini çeken Kırmızı Konak, yüz yıl önce bir İtalyan mimar tarafından inşa edilmiştir. Kırmızı Konak'ın son sahibi Abdülatif Bey adında bir başmabeyncidir. Eşi çok genç yaşta ölen ve çocuğu da olmayan Abdülatif Bey'in tek varisi Doktor Sadri Köksal'dır. Abdülatif Bey öldükten sonra doktor ve ailesi kırmızı konağına taşınmış ve konağın üst katlarını yaşam alanı olarak, selamlık bölümünü ise klinik olarak kullanmaya başlamışlardır. Konakta, tıp fakültesi öğrencisi olan ve Sadri Bey'in yardımcısı olarak görev yapan Gülbeyaz'da yaşamaktadır (Adivar, 2017, s.53). Romanda bahsi geçen ve geleneksel dönemin insanını temsil eden Akile Hanım, zamanında Abdülatif Bey'in hizmetçiliğini yapan bilge bir kadındır, bütün mahalleli ona 'Muhtar Hanım' diye seslenmekte ve tavsiyelerini dikkate almaktadır (Adivar, 2017, s.41). Konağın zemin katındaki beş odanın kullanımı Akile Hanıma aittir (Adivar, 2017, s.52). Romanın ana karakterlerinden bir diğeri ise Bolu'dan İstanbul'a gelerek teyzesinin yanına yerleşen Ayşe'dir. Teyzesi Beyoğlu'nda bir apartmanın kapıcı dairesinde yaşamakta ve katlara temizliğe gitmekte, eşi ise kapıcılık yapmaktadır. Ayşe de teyzesine

yardımcı olmak amacıyla katlara temizliğe gitmeye başlamış, bir süre sonra da ikinci katta oturan ve iflas eden bir tüccarın eşi olan Madam Karamanis'in yanında yatılı olarak işe başlamıştır. Ayşe'nin ailesi, Ayşe'nin bu Rum aileden etkilenmesinden rahatsız olduğu için Ayşe bir süre sonra işini değiştirmek zorunda kalmıştır (Adivar, 2017, s.154). Ayşe'nin ailesi onu Laleli'de yaşayan bir Türk ailenin yanına yerleştirmeyi çok daha uygun bulmuştur. Ayşe, oldukça anti-modern bulunduğu, bu bölgede yaşayan Sadi Arslan'ın evinde çalışmaya başlamıştır. Sadi, ailesi ile birlikte konak olarak da adlandırılabilir ahşap bir evde yaşamaktadır. Teknik bir üniversiteden mezun olan Sadi, daha sonra Almanya, Fransa, İngiltere ve hatta Amerika'da çalışmalara katılma şansı yakalamış bir mimar-mühendistir (Adivar, 2017, s.146). Ayşe, Sadi'ye âşık olmuş ve onun dikkatini çekmek için geleneksel bir kadın gibi davranmıştır ancak çabaları sonuç vermemiş ve Sadi, başka bir kadınla evlenmiştir. Bu gelişme üzerine Ayşe intihar etmiş ve roman son bulmuştur.

AKİLE HANIM SOKAĞI ROMANININ ANALİZİ

Romandan seçilen metinler, mimari bir bakış açısıyla incelenerek, Tekeli'nin öne sürdüğü dokuz değişken üzerinden değerlendirilmektedir. Romanda ele alınan dönemin ruhunu anlamak adına gündelik pratiklere ve toplumsal ilişkilere dair ipuçlarının altı çizilmektedir.

Fiziksel Özellikler

Romanda birçok konuta dair fiziksel özellikler sıkça betimlenmiştir. Özellikle ele alınan konutlardan ilki adını kırmızı tuğla malzemesinden alan 'kırmızı konak', ikincisi ise 'beyaz konak' olarak bilinen ve 'yavru konak' tanımlamasıyla bahsi geçen ahşap konaktır. Kırmızı Konak'ın yer aldığı sırada bulunan konutların ön cephesi sokağı görürken, arka cephelerinde bahçeleri yer almaktadır. Bu bahçelerin manzarasını diğer bahçeler, mescitler ve konutlar oluşturmaktadır. Beyaz konağın yer aldığı sıranın arka cephesi ise dar ve düzensiz rampaları, eski kulübeleri, tarihi hamam kalıntılarını ve bunların ötesinde yer alan denizi görmektedir (Adivar, 2017, s.14). Kırmızı konağın girişinde yer alan iki mermer merdiven konağın iç kapısına çıkan mermer sahanlığa kadar uzanmaktadır. Yazar, bu sahanlığın asma ile sarılmış üst örtüsünün, Romeo ve Juliet oyunundaki pergolayı anımsattığını ifade etmektedir (Adivar, 2017, s.50).

Tasvir edilen bir diğer ev ise Sadi Arslan'ın ailesiyle birlikte yaşadığı ve konak olarak tanımlanabilecek olan ahşap evdir (Adivar, 2017, s.148). Sadi'nin üçüncü katta yer alan, adalar manzaralı bir yatak odası vardır (Adivar, 2017, s.149). Sadi'nin hem yattığı hem kitap okuyup ders çalıştığı bu odada aynı zamanda bir yıkanma yeri (banyo) de vardır. Burası gerektiğinde oturma, gerektiğinde ise uyuma eylemine hizmet eden çok fonksiyonlu bir odadır (Adivar, 2017, s.213). Romanda betimlenen geleneksel konutlarda işlevsel bir tasarım anlayışı hakimdir. Örneğin, üst katta yer alan yemek odasından, zeminde yer alan mutfak ve diğer hizmet birimlerine inen merdiven tasarlanarak gündelik hayat oldukça kolaylaştırılmıştır (Adivar, 2017, s.54).

Roman, geleneksel konutların yanı sıra yeni konut tipolojilerini de içermektedir. Bunlardan biri Ayşe'nin Beyoğlu'nda çalıştığı apartman iken bir diğeri ise Hamdi Sonsuz'un Teşvikiye'de bulunan apartmanıdır. İnşaat müteahhidi-mimar olan Hamdi Sonsuz'un yaşadığı apartmanda geleneksel konutlarda yer alan hiyerarşiye rastlamak mümkündür. Kendisi birinci katta otururken konuklarını daha büyük ve daha özenli olan ikinci katta ağırlamaktadır. Oldukça büyük olan bu ikinci kat; iki salon ve bir yemek odası içermektedir (Adivar, 2017, s.216) Başodayı anımsatan bu uygulama ve diğer birçok yönüyle, aslında bu dönemde geleneksel ve modern mimarlık anlayışlarının hibrit bir şekilde uygulandığını söylemek mümkündür. Yine inşaat müteahhidi olan İsmail Bey'in ise Taksim'de dört katlı bir apartmanı vardır. Kendisi birinci katta yaşayıp diğer katları kiraya vermiştir. İsmail beyin misafirlerini bir kapı görevlisi karşılarken bir diğer çalışan da konukları daireye buyur etmektedir. Salonu şık ve gösterişli mobilyalarla döşenmiş olan İsmail Bey, aynı zamanda modern giyinir ve evi de modern özellikler taşımaktadır (Adivar, 2017, s.180).

Hamdi Sonsuz'un yeğeni olan Serin Esen, modern Türkiye'nin sorunlarına yeni konut çözümleri getirmek üzerine çalışmaktadır. O sıralarda Amerika'da popüler olan yeni tip apartmanları Türkiye'de uygulamayı amaçlamaktadır. Bu yeni konut tipi, çalışan kadının hayatını kolaylaştırmayı hedefler. Bu apartman daireleri

sadece bir giriş bölümü ve geniş bir oda içerir. Farklı işlevlere sahip dolaplar sıralanmıştır ve gerektiğinde bir düğmeye basılıp bu dolaplardan biri yatağa dönüştürülebilmektedir. Kısacası mobilya hareketlidir, açılır kapanır şekilde düzenlenmiştir. Diğer dolaplar ise banyo, çamaşır, tuvalet, mutfak vb. kullanımları içermektedir. Zemin katta çamaşır yıkama, ütüleme ve temizlik için aletlerin saklandığı ortak bir alan vardır. Serin'in hayali, bu daireleri önce İstanbul'da sonra da Anadolu'da uygulamaktır (Adivar, 2017, ss.223-224).

Romandan elde edilen bu veriler mimarlık disiplini içinde yorumlandığında bahsi geçen ve Amerika'da yaygınlaşmakta olduğu söylenen apartman tipinin geleneksel konutla birçok ortak özelliği olduğunu görmek mümkündür. Geleneksel konutta yer alan çok işlevli odanın, 'yeni' adı altında sunulan konut tipinde teknolojiyle donatılmış versiyonu görülmektedir. Geleneksel konutta gündüz kaldırılıp dolaplara koyulan yataklar ve dolap içlerinde yer alan yıkanma alanları gibi işlevler, bu yeni konut tipinde yine dolaplara yüklenmiştir. Çamaşır yıkama, temizlik ve benzeri işlevlerin, tıpkı geleneksel konutta olduğu gibi, zemin katta yer aldığı görülmektedir. Bu tipoloji geleneksel çok fonksiyonlu odaları üst üste yığmış ve mahremiyet anlayışının değişmesinin bir sonucu olarak aynı aileden olmayan insanları aynı çatının altında toplayabilmiştir.

Hanehalkı Aktiviteleri

Roman bir geçiş dönemini ele aldığı için geleneksel yaşam pratikleri ile modern olarak adlandırılan yaşam pratiklerinde dolayısıyla da konut mekânında karma uygulamalar söz konusudur. Kırmızı Konak, divan ve sedir gibi geleneksel donatılar içerirken modern olarak adlandırılan mobil/hareketli mobilyalar da yer almaktadır. Geleneksel konutlarda yer alan çok işlevli odalar hala mevcuttur, ancak daha çok hizmetçilere ait odalarda böyle bir kullanım söz konusudur. Örneğin, Gülbeyaz (hizmet veren)'in odasında gündüz oturmak, gece ise uyumak için kullandığı bir sedir vardır (Adivar, 2017, s.93). Diğer bir örnek ise yine evin çalışanı olan Akile Hanımın odasıdır. Akile Hanım, Nermin'i odasına davet ederken şu ifadeleri kullanmaktadır;

-Buyurun, buyurun... Kusura bakmayın! Burası benim hem misafir salonum hem odam hem mutfak hem çamaşırlığım... Enteresan bir oda... kapının karşısında bir sedir, üstünde oturan oğlu da kalkmış bana yer gösteriyordu. Su küpü, çamaşır yığını, gazocağı. Hülasa bir kadının günlük ihtiyaçlarına cevap verebilecek her şey var (Adivar, 2017, s.65).

Geleneksel yaşamla özdeşleştirilen Mukaddes Hanım (Ayşe'nin yeni işvereni), misafirlerini sade ama konforlu bir odada ağırlar. Bu oda herhangi bir stile dayanmadan döşenmiş, iddiasız bir odadır. Sahiplerinin huzurlu yaşamını temsil eden ve tek amacı misafirlere konfor sağlamak olan bu odada kişilerin sırtlarına yaslayabildiği ve ayaklarını serbestçe yere koyabildiği uzun bir minder vardır. Mukaddes Hanım'ın bu sade evine karşılık, yeni burjuva sınıfının sahip olduğu evler genellikle çok görkemli ve işlevsellikten uzak olarak betimlenmiştir. İsmail Bey'in Taksim'de sahip olduğu apartman katı bu evlerden biridir;

Stil eşya ile süslü bir oda. Yıldızlı iskemleler, duvarlarda üst üste asılı yazılar ve İsmail Bey'in bir sürü fotoğrafı. Bir de kapının karşısında frakla yapılmış gösterişli bir portresi asılı. Her halde tanınmış bir ressam elinden çıkmış olacak (Adivar, 2017, s.180).

Bu örneklerden de görüldüğü üzere geleneksel yaşam şekli 'üst sınıf' tarafından terkedilse de toplumsal anlamda daha alt tabakada kabul edilen kesimlerde varlığını sürdürmüştür. Üst sınıfın bu geleneksel yaşamı terk etmesiyle sabit iç donatıların yerini hareketli donatılar almış ve bu durum odaların özelleşmesine sebep olarak konut planını etkilemeye başlamıştır.

Konutun Oluşturduğu Kent Dokusu

Romanda sözü geçen sokak Laleli'de bulunmaktadır. Caddenin resmi adı 'Ahmet Kemal Sokağı'dır ancak eski adı olan 'Akile Hanım Sokağı' daha yaygın bir kullanıma sahiptir. Yazar bu sokağı konak, apartman ve gecekondular gibi farklı konut tiplerinden gelen çocukların demokratik oyun alanı olarak tanımlamaktadır. Kıyafetleri ve koşulları farklı olan tüm bu çocuklar bu sokakta buluşmaktadır (Adivar, 2017, s.13).

Bu sokaktaki konutlar, Türkiye'nin yeni ve eski mimari tarzlarının bir bileşimidir. Yazarın, cephe genişliği en fazla iki metre olan altı veya yedi katlı daireler için kullandığı 'Hilton karikatürleri' (yapımı 1955 de tamamlanan Hilton oteli dönemin öne çıkan yapılarından ve dönemin mimarisi üzerinde etkili olmuştur), sönmek üzere olan cumbalı ve kafesli eski konutların arasına yayılmıştır. Bu sokak, son üç veya dört yüz yıllık stillerin sergilendiği bir sergi alanı gibidir (Adivar, 2017, s.14). Modern çağla birlikte gelişen bireysellik, kişilerin kendilerini temsil edecek konuta, cepheye ve mobilyaya sahip olma isteği uyandırmış ve farklılaşma artmıştır. Oysa geleneksel dönemde konutların cephesine bakıp da o konutta yaşayan ailenin gelir düzeyi hakkında fikir yürütmenin oldukça zor olduğu ifade edilmektedir. Küçükerman (1985), her ne kadar oda sayısı, kullanılan materyalin kalitesi farklılaşmış olsa da konutun temel karakterinin bütün konutlarda benzer olduğunun altını çizer.

Konutun Dış İlişkileri

Geleneksel konutlarda yer alan ve çalışma eylemi için kullanılan selamlık bölümü, çalışma mekânının evden ayrılmasıyla işlevsiz kalmıştır. Her ne kadar Doktor Sadri Köksal selamlığı klinik olarak kullansa da dönemin yaygın uygulaması selamlığın başka ailelere kiraya verilmesi şeklindedir. Sadi Arslan'ın yaşadığı konutun selamlık bölümü de başka bir aileye kiraya verilmiştir. Bu uygulama, kullanılmayan mekânların zamanla harabeye dönme ihtimaline karşı alınan bir önlem olduğu gibi, dönemin ekonomik koşullarının da bu durum üzerinde etkisi vardır. Geleneksel dönemin mahremiyet anlayışı gereği ayrı bir girişe sahip olan selamlık, bu yönüyle başka bir ailenin barınması için oldukça uygundur çünkü ev sahipleri ile kiracıların günlük hayatını etkileyecek karşılaşma alanları yoktur.

Adivar, romanında Ankara'nın kadınlara İstanbul'dan daha fazla özgürlük sağladığının altını çizmektedir. Nermin, Ankara sokaklarında özgürce dolaşabiliyor, operaya ve tiyatroya gidebiliyorken İstanbul'da durum farklıdır. Kadınlar, zamanlarının çoğunu evde geçirmekte bu nedenle de konut kadının ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte tasarlanmaktadır (Adivar, 2017, s.49). Sokak ise kadını eğlendiren çeşitli yaşamların sergilendiği bir gösteri alanı olarak tanımlanmıştır. Sokak satıcıları ise kadınların dış dünyayla kurdukları tek bağlantıdır (Adivar, 2017, s.50).

Apartmanlar, geleneksel konutlara göre daha dışa dönük ve daha az mahremiyet içeriyor olsa da aslında kişisel mahremiyetin burada daha fazla olduğu belirtilmektedir. Komşular birbirleri hakkında daha az bilgiye sahiptir, bu nedenle insanlar sadece davet edildiklerinde birbirlerini ziyaret etmektedir. Romanda, apartmanda yaşayan iki Rum ailenin diğer Türkler tarafından merak edildiğini ancak onları sadece uzaktan izlemekle yetindikleri ifade edilmiştir (Adivar, 2017, s.154).

Toplumsal Katmanlaşma

Romanda, sokağın köşesinde yer alan iki konutun boyutları nedeniyle dikkat çektiği ifade edilmiştir. Diğer evlerden daha büyük olan bu konutlar soylu ailelere aittir. Bu, geçmişte mahallelerde sınıfsal bir ayırım olmadığını ve farklı koşullara sahip kişilerin bir arada yaşama şansı olduğunu doğrulamaktadır. Gelir düzeyi yüksek aileler ile yoksul ailelerin konutları arasındaki fark, genellikle büyüklük yönündedir (Adivar, 2017, s.14).

Roman, kırsaldan kente yoğun bir göç yaşanan yılları kapsamaktadır. Kente yeni gelen ailelerden şanslı olanları kapıcı olarak çalıştıkları yeni apartmanların bodrum katlarına yerleşmiş ve ailenin her üyesi çalışma hayatına katılmıştır. Daha az şanslı olanlar ise büyük konutların odalarını kiralamışlardır. Tüm odaların ortak alan olan sofaya açıldığı bu konutlarda birçok aile bir arada yaşamakta ve tüm aile bireyleri tek bir odada yaşamlarını sürdürmektedir (Adivar, 2017, s.197).

Apartman, modern yaşamı temsil etmekte ve sakinleri genellikle azınlıklardan, zengin ailelerden ve yeni burjuvazi sınıfından oluşmaktadır. Ayşe'nin teyzesiyle birlikte çalıştığı apartmanın iki katında burjuva sınıfından aileler yaşarken, kalan iki katta ise iki Rum aile ikamet etmektedir (Adivar, 2017, s.153).

Yapı Teknolojisi ve Malzemesi

Romanda, materyal ve teknolojiden çok sık bahsedilmese dahi birtakım ipuçları yakalamak mümkündür. Daha önce belirtildiği gibi kırmızı konak, adını aldığı kırmızı tuğladan, beyaz konak ise ahşaptan yapılmıştır (Adivar, 2017, s.14). Kırmızı Konak'ın taşlığında, konağın iç kapısına kadar uzanan iki mermer merdiven vardır (Adivar, 2017, s.50).

Beton, eski nesil için yeni bir malzemedir. Sadi, ailesiyle birlikte yaşadığı ahşap evin bazı kısımlarını, özellikle de merdivenleri betonla onarmak ister ancak babası bu fikre karşı çıkarak ancak evlendikten sonra kendine ait beton bir ev yapabileceğini söyler (Adivar, 2017, s.148). Parke de o dönem için yeni bir malzemedir ve genellikle apartman dairelerinde kullanılmaktadır (Adivar, 2017, s.162). Teknoloji ile ilgili ise Serin Esen'in Türkiye'de uygulamak istediği evlerde kullanılan teknolojinin, 'akıllı evlerin' ilk örneklerinden olduğu söylenebilir.

Konut İçi İlişkiler

Batılılaşma ile birlikte değişen aile strüktürünün en önemli faktörlerinden biri, aileden ayrı yaşamının evlilik için ön koşullardan biri haline gelmesidir. Akile Hanım'ın evlenmeye karar veren oğlu, ilk olarak Cerrahpaşa'da bir apartman katı kiralayarak tüm parasını mobilya için harcamıştır (Adivar, 2017, s.67). Daha sonra bu evliliğin, artmaya başlayan boşanma sürecinden nasibini alarak sona erdiği belirtilir. Artan boşanma oranlarına Adivar özellikle dikkat çeker; "Eskiden devamlı tüttüğü söylenen ocaklar şimdi birer birer, bir kibrit gibi püf demekle sönüyordu" (Adivar, 2017, s.68). Akile Hanım bu durumdan dolayı şikâyet etmekte ve insanların kıyafet değiştirir gibi eş değiştirdiklerini iddia etmektedir (Adivar, 2017, s.68). Boşanmaların artmasıyla ilintili olarak da apartman katları ve stüdyo tipi dairelere daha çok ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır (Görgülü, 2003).

Batılılaşma süreciyle birlikte değişen mahremiyet anlayışının toplumda hemen karşılık bulmadığı görülmektedir. Fiziksel anlamda harem-selamlık ayrımı artık kalkmış olsa da bu durum bireylerin yaşam pratiklerine henüz tam anlamıyla yansımamıştır. Aynı mekânı paylaşırken bile kadın ve erkekler mekânın farklı bölümlerine toplanmaktadır (Adivar, 2017, s.40). Selamlık bölümünün işlevini yitirmesiyle başka ailelere kiraya verilmesi, yoğun nüfus sorunuyla karşılaşmaya başlayan İstanbul'daki konut sorununu biraz da olsa azaltmıştır. Yazar, selamlığın çok ucuza kiraya verildiğini vurgulayarak, asıl nedenin para kazanmaktan ziyade değişen aile yapısıyla ıssızlaşan konaklarda eski kalabalığı tekrar sağlamak olduğunu savunmaktadır (Adivar, 2017, s.43).

Konuta Atfedilen Anlam ve İnançlar

Taksim'de dört katlı bir apartmanın sahibi olan İsmail Bey'in, yaşadığı konut gibi kendinin de modern özellikler taşıdığı vurgulanmaktadır (Adivar, 2017, s.180). Modern yaşamı temsil eden apartman, aile mahremiyetine önem veren geleneksel aileler tarafından tercih edilmemektedir. Batı dünyasında, toplu yaşam yoksulluğa tekabül ederken, Türkiye'de ise zenginliğin ve modernliğin simgesi haline gelmiştir (Öncel, 2010). Apartmanlar genellikle azınlıklar ve prestij kazanmak isteyen yeni burjuva sınıfı tarafından tercih edilmektedir.

Modern dönemle birlikte artan bireyselcilik nedeniyle tek düze odalar yerine kişinin zevkini, ekonomik durumunu, statüsünü belirten elemanlarla donatılmış odalara rastlamak ve bir odaya bakarak kişi hakkında fikir sahibi olmak mümkün olmaya başlamıştır. Romanda karakterler yaşadıkları mekânlarla eşleştirilerek okuyucuya aktarılmıştır. Gülbeyaz'ın odası şu şekilde tasvir edilmiştir:

Bu, sade döşenmiş bir odaydı. Fakat Gülbeyaz'ın şahsiyetini ifade ediyor, içinde oturanın görüldüğünden daha fazla hassas ve sevimli bir şahsiyeti olduğunu gösteriyordu. Perdeler, üzerleri kırmızı, beyaz çiçekli, mavi bir basmadan. Geceleri yatak vazifesini gören alçak sedirin örtüsü de aynı basmadan (Adivar, 2017, s.93).

Toplumun Alışkanlıkları

Romanda ele alınan dönem, batılılaşmanın etkisindedir. Beyaz konağa davet edilen bir profesör, toplumun durumunu anlatırken, “Doğulu milletleri Batılılaştırmaya çalışırken tuhaf bir toplum yarattıkları” ifadesini kullanmıştır (Adivar, 2017, s.47). Fiziksel çevre hızla değişirken, toplumun alışkanlıkları uzun süre aynı kalmıştır. Örneğin Mukaddes Hanım misafirlerini ağırlayıp Sadi odaya girdiğinde, babası arkadaşlarıyla masada içki içerken annesinin diğer kadınlarla birlikte minderin üzerinde olduğunu görmüş ve kendi kendine şöyle düşünmüştür: “Geçmişte harem-selam bölümleri ayırdı ama artık bu gelenek bir odada devam ediyor” (Adivar, 2017, s.190).

Bazı evler alafranga yaşam tarzını kabul ederken, bazıları ısrarla alafranga-aturka ikilemi arasında kalarak geleneklerini korumaya çalışmaktadır. Herhangi bir tarafa ait değillerdi ama her iki yaklaşıma ait uygulamaları içermektedirler. Bazı konutlar fiziksel anlamda modern özellikler taşıyor ancak içindeki yaşam pratikleri gelenekseldir veya bu durumun tam tersi de görülebilmektedir. Bu, Sadi'nin evini ziyarete gelen Mary Jones'un “sokak ve evler bizimkinden farklı olsa da içlerindeki insanlar çok tanıdık” dediği düşüncelerinden anlaşılmaktadır (Adivar, 2017, s.236).

Konutlar, divan ve sedir gibi geleneksel sabit donatılar içerdiği gibi modern ve hareketli mobilya kullanımını da içermektedir. Geçiş döneminde toplumda var olan kafa karışıklığı konutların içindeki mobilyaya kadar yansımıştır. Modası geçtiği için sandık odası, içinde banyosu olan modern bir hamama dönüştürülmüş ancak su yine geleneksel bir yöntem olan ateşle ısıtılmıştır (Adivar, 2017, s.41).

Değişen alışkanlıklardan biri de çat kapı gidilen misafirliklerin yerini kabul günlerinin almasıdır. On beş günde bir kabul günü düzenlemek moda olmuş ve Hamdi Sonsuz gibi yüksek gelirli aileler konuklarını bu belirli günlerde, evleri yerine otellerde ağırlamışlardır. Divan Otel ve Hilton Otel bu davetler için tercih edilenlerin başında gelmektedir. Özellikle Hilton, garsonları Ecnebi Mektebi'nden mezun oldukları yani Avrupalı olmanın işaretlerinden biri olan yabancı bir dil bildikleri için sıkça tercih edilmektedir (Adivar, 2017, s.217).

SONUÇ

Konut tipolojisinde çeşitlenmelerin yaşandığı 1950'li yıllara tanıklık eden Adivar, İstanbul'da bulunan ve farklı konut tipolojilerini bir arada bulandıran bir mahallede yaşanan, kültürel değişimleri ele almaktadır. Toplumdaki değişim ve dönüşümlerin arkasında yatan toplumsal ve psikolojik yapıyı ortaya çıkarmak, konut mimarisini anlamak adına oldukça önemlidir. Batılılaşma süreciyle birlikte Türk toplumunda yaşanan sosyo-kültürel değişimler konutu da yeniden şekillendirirken, bu değişimin bir anda gerçekleşmediği, bazı dirençlerle, mücadelelerle karşılaştığı ve uygulamada çelişkiler olduğu görülmüştür. Her yeni uygulamanın bir önceki dönemin izlerini taşımasının yaşamın bir gerçeği olduğu gibi ilk apartmanlar da geleneksel konutlardan çeşitli izler taşımış, aynı hiyerarşik yapıya sahip olup, cumba-sofa gibi geleneksel konutun mimari bileşenlerini barındırmışlardır.

Romanda bahsi geçen yapılar çevre, konut tarihi yazınıyla paralellik içermesi nedeniyle romanın verileri doğrulanmaktadır. Romandan; sosyo-kültürel veriler, aile yapısı veya konut içi aktiviteleri gibi değişkenler hakkında birçok ayrıntıya ulaşılmaktayken, Türk konut tarihi yazınına bakıldığında ise fiziksel özellikler, yasal düzenlemeler, yapı malzemesi ve teknolojisi gibi değişkenler hakkında oldukça fazla bilgi yer almasına rağmen, toplumun içerdiği sosyal ağlar, kültürel özellikler, toplumsal alışkanlıklar, sosyal sınıflaşma ya da tarih içinde yaşanmış önemli olayların bireyler ve toplum üzerindeki etkileri üzerinde fazla durulmamaktadır. Farklı iki disipline ait bu iki yazının birbirini tamamlayan veriler sunması, birbirlerinin boşluklarını doldurması, edebiyat ile mimarlık alanının birlikte incelenmesinin faydalı olabileceğini göstermektedir. Bu sayede bütünüyle analiz edilen konut konusuna daha kapsamlı bir bakış açısı getirmek mümkün olmaktadır.

Akile Hanım Sokağı romanında yer alan konutlar, Türkiye'nin yeni ve eski mimari üsluplarının bir birleşimidir. Farklı yaşamları ve bunların izlerinin sürüldüğü farklı konutları içeren bir kent yapısından söz eden roman, konutun evrilmesinde gündelik pratiklerin ne kadar etkili olduğunu bir kez daha gözler önüne

sermektedir. Konutu sadece iklime uygun, doğru yönlendirilmiş, iyi ışık alan ve ekonomik olup olmama yönleriyle ele alan teknik bir bakış açısansa; gündelik pratiklerden, mahremiyet anlayışından ve toplumsal alışkanlıklardan yola çıkarak anlamlandırmak ve günümüzdeki mevcut sorunları da bu bakış açısıyla ele almak daha sağlıklı sonuçlar verecektir.

KAYNAKÇA

- Adivar, H. E. (2017). *Akile Hanım Sokağı*. İstanbul: Can Yayınları.
- Aslanoğlu, İ. (2010). *Erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı: 1923-1938*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Batur, A. (2005). *A concise history: Architecture in Turkey during the 20th century*. Ankara: Chamber of Architects of Turkey.
- Bertram, C. (2008). *Imagining the Turkish House: Collective visions of Home*. University of Texas Press.
- Çalışlar, İ. (2011). *Biyografisine sığmayan kadın Halide Edip*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Eldem, S. H. (1954). *Türk Evi plan tipleri*. İstanbul: Pulhan Matbaası.
- Eldem, S. H. (1984). *Türk Evi: Osmanlı Dönemi I*. Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı.
- Erdoğan, N., Akarsu, H.T. (2016). *Edebiyatta mimarlık*. İstanbul: YEM.
- Görgülü, T. (2003). İstanbul'da çeşitlenen konut üretim biçimleri ve değişen konut alışkanlıkları. *Mimar.ist*, 7, 50-56.
- Hall, E. T. (1966). *The hidden dimension*. New York: Garden City.
- Hegel, G. W. F. (2016). *Tinin fenomenolojisi*. İdea Yayınevi.
- Iggers, G. (2005). *Historiography in the twentieth century: From scientific objectivity to the postmodern challenge*. Wesleyan University Press.
- Kuban, D. (1998). *Kent ve mimarlık üzerine İstanbul yazıları*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Kuban, D. (1995). *Türk Hayatlı Evi*. İstanbul: Mısırlı Matbaacılık.
- Küçükerman, Ö. (1985). *Turkish House: In search of spatial identity*. TTOK Yayını.
- Lawrence, R. J. (1985). *A more human history of houses: Research method and application*. New York: Plenum, 1985.
- Lefebvre, H. (2014). *The production of space*. UK: Blackwell.
- Öncel, A. D. (2010). *Apartment: Galata'da yeni bir konut tipi*. Kitap Yayınları.
- Rapoport, A. (1969). *House, form and culture*. United States: Pearson.
- Sey, Y. (1998). Cumhuriyet döneminde konut. *75 Yılda değişen kent ve mimarlık içinde* (ss.288-289). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Silahsızoğlu, E. (2007). Metin tahlil yöntemleri ve bir uygulama örneği. Problems and solutions of the science of literature. Ankara-Turkey: *ICANAS* 38, 1415-1431.
- Spurr, D. (2012). *Architecture and Modern Literature*. Michigan : The University of Michigan Press.
- Tanyeli, U. (2005). *İstanbul 1900-2000; Konutu ve modernleşmeyi metropolden okumak*. İstanbul: Ofset Yapımevi.
- Tekeli, İ. (1996). Konut tarihi yazıcılığı üzerine düşünceler. *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme içinde* (ss. 6-14) İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Tümer, G. (1982). *Mimarlık Edebiyat ilişkileri üzerine bir deneme*. İstanbul: Matbaa Kavram.
- Tümer, G. (1989). *İnsan mekân ilişkileri ve Kafka*. Ege Üniversitesi Tekstil Fakültesi.
- Uğraş, H.M. (2007). Erken Türk romanında fiziksel çevre. *Arrademento*, 200, 58-63.
- Yılmaz, M. (2018). *Use of literature in understanding the transformation of domestic architecture: Case of Istanbul between 1908 and 1950* (Yüksek Lisans Tezi). İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.